

تأثیر مدیریت تفکر بر تقرب الهی

نرگس خلیلیان^۱

چکیده:

مدیریت تفکر یعنی قدرت تسلط بر فکر و خطورات ذهنی، انسان با دینداری میتواند به این قدرت ذهنی برسد لذا ضرورت دارد این مسئله، در جامعه نهادینه شود زیرا دینداری به معنای درست کلمه، انسان را از نظر قدرت توجه و قدرت انصراف فکر از چیزهایی که نباید به آنها بیاندیشد، قوی میکند. اندیشه های ارزنده، تنها از طریق مدیریت تفکر به دست می آیند و تنها این نوع تفکر است که نقش بسیار مهمی در تکامل انسان ها دارد و بشر می تواند با افکار ارزشمند خود پایه های رکود را شکسته و به سوی اهداف عالی گام بردارد، این مسئله از مهمترین اهداف پژوهشی این مقاله است که با روش توصیفی-نقلی و گردآوری اطلاعات به صورت کتابخانه ای می باشد. مفهوم شناسی، مدیریت و ضرورت تفکر و بیان آثار آن در تقرب الهی، شناخت اندیشه ی انسان به عنوان مرحله ای از کمال و معرفت به زیر ساخت حیات عرفانی انسان از جمله مهمترین یافته های این پژوهش است. نتیجه کلی از بررسی آیات قرآن می توان دریافت که خداوند بیشترین سفارش را در توجه به مدیریت تفکر در نظام آفرینش داشته است، البته تنها تفکری که در رفتار انسان تأثیرگذار باشد، وی را به تقرب الهی نزدیک خواهد کرد.

کلید واژگان: اندیشیدن، تأثیر تفکر، تفکر، تقرب الهی، مدیریت تفکر

^۱ - طلبه حوزه علمیه حضرت زهرا (سلام الله علیها) بروجن، سطح ۲، ketabi۱۳۷۱@gmail.com

مقدمه:

با توجه به اینکه بزرگان دین به تفکر ورزی و دعوت مردم به اندیشیدن اهتمام ویژه ایی ورزیده اند، اما هنوز سطح جامعه از متفکرین خالی است. از نشانه های این خلاء در جامعه دوری مردم از دین و افزایش فرهنگ غربگرایی در سطح جامعه است، این مسئله در فرهنگ دینی ما نیاز به احیا دارد تا همه انسان ها مخصوصا جوانان حقایق را دریابد و در مسیر سعادت؛ که همان تقرب به خداوند است، قدم بگذارند لذا بحث و پژوهش درباره ی مدیریت تفکر و تاثیر آن بر تقرب الهی ضرورت دارد.

مدیریت تفکر در زندگی انسان ها تاثیرات به سزایی دارد به همین دلیل شارع مقدس به این مهم اهمیت ویژه ایی داده و تقریبا تنها راه رسیدن به سعادت را اندیشیدن معرفی کرده اند. هدف ما در این مقاله بررسی تاثیرات مدیریت تفکر بر تقرب الهی است و سوالی که در این جا مطرح می شود این است که مدیریت تفکر چه نقش و تاثیراتی در رسیدن انسان به تقرب الهی می تواند داشته باشد.

در مورد این مسئله کتب و مقالاتی به رشته تحریر در آمده از جمله کتابی با عنوان کنترل ذهن به قلم «محمد جواد عباسی» ایشان به بیان ذهن و ابعاد مختلف آن از منظر روانشناسی پرداخته اند اما ما در نظر داریم در این مقاله به مدیریت تفکر و ارتباط آن را با تقرب الهی بررسی نماییم. علاوه بر این مقاله ایی با عنوان « ذهن و تاثیرات بی واسطه آن از نظر ملا صدرا » از «فهمیه شریعتی» که در سال ۱۳۹۲ در فصلنامه علمی پژوهشی- علمی «حکمت صدرایی» به چاپ رسیده است در این مقاله تنها نظرات ملا صدرا را مورد پژوهش قرار داده است در حالی که ما به تقرب الهی به صورت تحلیلی-نقلی پرداخته ایم.

به نظر می رسد واکاوی و پرداختن به تاثیرات مختلف این مسئله می تواند دیدگاه عموم مردم را در خصوص دینداری تغییر دهد و جوانان جامعه را با حقیقت زندگی توأم با بندگی آشنا کند. در این مقاله تاثیرات مدیریت تفکر بر تقرب الهی از جهت های مختلف مورد بررسی قرار گرفته است از جمله محور های مهم مورد بحث، مفهوم مدیریت تفکر، جایگاه مدیریت تفکر در دین، نقطه آغاز قدرت روحی، نقشه راه تقرب، حرکت به سمت نور و تاثیرات مدیریت تفکر در تقرب عنوان شده اند. با توجه به این که پرداختن به بخش آثار مدیریت تفکر در تقرب از اهمیت بیشتری برخوردار بوده، بخش قابل توجهی از مطالب در این زمینه بیان شده است.

بزرگان و عرفا مدیریت تفکر را خود نگهداری یا همان تقوا معرفی کرده اند که انسان را از آلودگی ها حفظ می کند و به سمت تقرب که همان حب الهی است می رساند .

مفهوم مدیریت تفکر:

زمانی که بحث از مدیریت تفکر می شود شاید در ذهن آدمی این گونه به نظر بیاید که انسان همیشه باید برنامه ایی دقیق داشته باشد و دائماً بر اساس آن برنامه ریزی عمل کند؛ در حالی که زندگی پر از حوادث غیر قابل پیش بینی است.

مدیریت در لغت به معنای هماهنگ کردن و آنچه موجب امتیاز می شود^۱ آمده است و در اصطلاح به معنای «فن بهتر بسیج کردن و بهتر کنترل کردن نیروهای انسانی و به کار بردن آنها است»^۲. و «تفکر به معنای مربوط کردن چند معلوم و دانسته برای کشف یک امر مجهول و ندانسته، درحقیقت فکرکردن نوعی ازدواج و تولد و تناسل بین اندیشه است برای تحصیل سود، و اضافه کردن بر سرمایه اصلی، که نوعی ترکیب است ترکیبی زاینده بر خلاف ترکیب های شاعرانه و خیالبافانه که عقیم و ناز هستند»^۳؛ اگر بخواهیم این دو تعریف را کنار هم بگذاریم، باید گفت مدیریت تفکر یعنی انتخاب بهترین راه با کمترین هزینه و کوتاه ترین زمان ممکن برای تحصیل سود و زیاد کردن سرمایه اصلی است. حال با توجه به این تعریف باید دید جایگاهش در جامعه های اسلامی چگونه است «در جامعه های اسلامی عواملی پیدا شده است که فکر کردن را در مغز انسان ها میرانده است، یعنی در یک حالت نیمه زنده و نیمه مرده ای درآورده است»^۴ در واقع ذهن انسان به سمت و سویی کشیده می شود که دیگر به حقیقت ها توجه نمی کند و عامل بازدارنده از خطاها که همان تفکر انسان است به انزوا کشیده می شود طبق این تعریف می توان گفت که مفهوم مدیریت تفکر «یعنی قدرت مراقبت کردن و مواظب کردن از اینکه ذهن و تفکر، هر جایی نرود و این معنی مترادف است با تقوی همراه با نوعی دقت که به انسان این توانایی را میدهد که به هر سمتی کشیده نشود»^۵.

۱- دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، ج ۳۰، ص ۴۱۸۳.

۲- مطهری، مرتضی، مجموعه آثار، ج ۳، ص ۳۱۸.

۳- همان، آشنایی با علوم اسلامی، ج ۱، ص ۲۷.

۴- همان، مجموعه آثار، ج ۲۷، ص ۳۸۱.

۵- PANAHIAN.IR. سخنرانی محرم .

جایگاه مدیریت تفکر در دین

ذهن انسان همانند مزرعه ای است که می تواند در آن به زراعت مشغول شود و یا اجازه دهد علف های هرز در آن رشد نمایند. همان طور که یک باغبان برای آن که بتواند گل ها و میوه هایی که دوست دارد را به بار آورد، آن ها را می کارد و همواره مراقب علف های هرز می باشد، تا به محض رویدنشان، آن ها را بچیند. انسان نیز باید به صورت دائم از ذهن خود مراقبت نماید و اجازه ندهد تفکرات نادرست، بی اساس و غیر مفید به ذهن او راه یابند. پیوسته باید از این نوع تفکرات دوری کند و در مقابل همواره در تلاش باشد تا اندیشه های درست، مفید و پاک را به ذهن خود راه داده و آن را پرورش دهد تا به بار بنشینند.^۱

انسانی که خواهان سعادت است لازمه ی آن این است که ، خود را سراپا نیازمند به پروردگار متعال بداند ، و از صمیم دل خاضع و خاشع باشد، دل انسان خاشع نمی شود مگر زمانی که در عظمت پروردگار تفکر کند، چرا که فکر وقوف در مقابل پروردگار جهان در روز حساب است . تنها دلیل و وسیله ی راه بندگی و عبادت و سیر به سوی خداوند، در حقیقت عنایت پروردگار متعال است. و البته توفیق اخلاص در بندگی و عبادت وقتی برای انسان حاصل می شود که در مجموع زندگی خود تفکر کند،^۲ انسانی که همواره در حال تفکر است مزرعه اعمالش پر از محصولات با کیفیت می شود. چنانچه خداوند در قرآن کریم می فرماید: بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ . (ما پیامبران پیش از تو را) همراه با معجزات و کتب (آسمانی فرستادیم) و به سوی تو ذکر (قرآن) را فرو فرستادیم، تا برای مردم آنچه را که برایشان نازل شده روشن بیان کنی و شاید بیاندیشند.^۳ در تفسیر این آیه آمده است که تنها کسانی به سعادت می رسند که دلایلی را که خداوند به وسیله ی پیامبران خود می فرستند دریافت کنند و این امر تنها با تفکر امکان پذیر است.^۴ در واقع خداوند پیامبران را فرستادند و دین را قرار داده اند تا انسان در فکر خود با تقوا بشود و فکرش راه بد نرود، نه برای اینکه صرفاً رفتار غلط انجام ندهد؛ بلکه برای اینکه عاشق خدا بشود، عشقی فراتر از همه ی عشق هایی که درک کرده است. هدف خداوند از قرار دادن کنترل تفکر در دین که همان خود مراقبتی و تقوا است،

^۱ - <https://www.parvaresheafkar.co>، ۱۳۹۹/۵/۲۸، ۱۰:۳۰

^۲ - منسوب به جعفر بن محمد، امام ششم علیه السلام، مصباح الشریعة، ترجمه مصطفوی، ص ۱

^۳ - نحل: ۴۴

^۴ - قرائتی، محسن، تفسیر نور، ج ۴، ص ۵۲۶

این است که حال و گرایش های درونی انسان بد نشود تا بتواند با تمرکز و با هرز نرفتن فکر، عشق حقیقی را در قلبش کشف کند.^۱

با کنترل ذهن میشود حجاب قلب را کنار زد و خدای درون قلب را کشف کرد. خداوند هم در این مسیر چراغ های هدایت بسیاری برای انسان قرار داده است چنانچه در قرآن کریم می فرمایند:

إِنَّمَا مَثَلُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَاءٍ أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ مِمَّا يَأْكُلُ النَّاسُ وَالْأَنْعَامُ حَتَّىٰ إِذَا أَخَذَتِ الْأَرْضُ زُخْرُفَهَا وَازَيَّنَّتْ وَظَنَّ أَهْلِهَا أَنَّهُمْ قَادِرُونَ عَلَيْهَا أَتَاهَا أَمْرُنَا لَيْلًا أَوْ نَهَارًا فَجَعَلْنَاهَا حَصِيدًا كَأَن لَّمْ تَغْنَبِ بِالْأَمْسِ ۚ كَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ .

زندگی دنیا همانند آبی است که از آسمان نازل کرده ایم که بر اثر آن گیاهان گوناگون که مردم و چهارپایان از آن می خورند، می روید، تا زمانی که روی زمین زیبایی خود را از آن گرفته و تزئین می گردد و اهل آن مطمئن می شوند که می توانند از آن بهره مند گردند ناگهان فرمان ما شب هنگام یا در روز فرا می رسد و آنچنان آن را درو می کنیم که گوئی هرگز نبوده است این چنین آیات خود را برای گروهی که تفکر می کنند شرح می دهیم.^۲

طبق این آیه شریفه تنها کسانی می توانند از نشانه های خدا بهره مند شوند که تفکر کنند و مرز میان دینداری و کفر مدیریت تفکر است. چرا که راه نفوذ شیطان تفکرات و باورهای انسان است، با ایجاد تردید در باورهای دینی انسان و قدم گذاشتن در وادی شک انسان را از مسیر اصلی دور کرده و در نهایت در دل او نفوذ می کند، این شک و بدگمانی باعث می شود فضیلت ها جای خود را به رذیلت ها بدهند و زمینه هر گونه رشد و تربیت نابود شود و انسان را به وای کفر می کشاند.^۳ امام سجاد (علیه السلام) تنها راه نجات از حيله های شیطان را تفکر معرفی می کنند چنانچه می فرمایند: اللَّهُمَّ اجْعَلْ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ فِي رُوعِي مِنَ التَّمَنِّي وَ التَّظَنِّي وَ الْحَسَدِ، ذِكْرًا لِعَظَمَتِكَ، وَ تَفَكُّرًا فِي قُدْرَتِكَ، وَ تَدْبِيرًا عَلَى عَدُوِّكَ . الهی عنایت کن که به جای آنچه شیطان در دلم می افکند از آرزوی باطل و بدگمانی و حسد، یاد عظمت تو کنم، و در قدرت تو اندیشه نمایم.^۴

۱- PANAHIAN.IR. محرم .

۲- یونس: ۲۴

۳- شجاعی، محمد، بدگمانی ریشه فتنه ها و اختلاف ها، ص ۱۱۰ .

۴- محمدی ری شهری، میزان الحکمه، ج ۸، ص ۳۹۲ .

است؛ تنها زمانی می‌توان به خدا عشق ورزید که مسیر عاشقی را براساس تفکر انتخاب کند و آتش آن وجود را گرم خواهد کرد. اگر هدف انسان این باشد که می‌خواهد به خدا نزدیک شود و بعد هم عاشق این هدف بشود، مدام درباره‌ی این هدف عالی تفکر خواهد کرد. در آن زمان است که دیگر ترس از مرگ وجود ندارد؛ «خداوند رسیدن به این هدف را در دالانی از مرگ قرار داده که بسیار هولناک است. اما همین مرگ که ابتدائاً هولناک است، بعد از تفکر به یک موضوع شوق انگیز تبدیل می‌شود. هولناک بودن مرگ برای این است که انسان را به تفکر وادار کند؛ تفکر درباره‌ی هدف. وقتی انسان به هدف فکر می‌کند، مرگ دیگر برایش هولناک نخواهد بود، بلکه شوق‌انگیز خواهد بود و این حالتی است که شهدا پیدا می‌کنند خداوند مرگ را یک امر غیرارادی قرار داده است، و این خیلی تفکربرانگیز است. مرگ دالانی برای عبور و رسیدن به هدف است، و وقتی انسان درباره‌ی آن فکر کرد، این مرگ برای او تبدیل به یک عمل ارادی می‌شود. انسانی که بر اساس شناخت و تفکر راهش را انتخاب می‌کند همه وجودش را برای رسیدن به هدف می‌بخشد می‌گوید من می‌خواهم برای خدا بمیرم و این یعنی شهادت طلبی.»^۱ چنانچه خداوند در قرآن می‌فرماید: قُلْ إِنْ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ. بگونه‌ای من، عبادت من، زندگی من و مرگ من برای خداست. انسانی که توانست اینگونه تفکراتش را سامان بخشد وعاشقانه به سمت پروردگارش قدم بردارد به بالاترین درجه کمال که همان حب و تقرب به خداوند است نائل خواهد شد.

نتیجه گیری:

پایه های اساسی مکتب اسلام بر تعقل استوار است. پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله وسلم) که پرورش یافته این مکتب هستند و تربیت ایشان، تربیت قرآن و معلمشان خداوند است، سعی داشتند بنیادی منطقی را بر تعلیم و تربیت، خداشناسی، انسان شناسی و خود شناسی انسان‌ها حاکم کنند. از این رو، انسان‌ها را به تفکر و تدبیر دعوت می‌کنند و سعی براین داشتند که به انسان‌ها آموزش دهند که هیچ چیز را بدون دلیل نپذیرید؛ زیرا می‌دانند که اگر انسان‌ها پیش از فهمیدن هدف اصلی دین، وارد دینداری شوند، به سلسله‌ای از احکام پراکنده، جمع ناپذیر و غیر عملی دست خواهند یافت، بنابراین، اساس دعوت نبوی، دعوت با روش اندیشه ورزی و تفکر محور است. بدون تفکر در هدف نهایی خلقت و دین و ... نمی‌توان اصول زندگی را دریافت کرد.

^۱ - PANAHIAN.IR. محرم

^۲ - انعام: ۱۶۲.

همچنین، درک هدف بعثت و دعوت پیامبران نیز دشوار خواهد بود؛ زیرا اساس این دعوت، مبتنی بر اندیشه است، طبق فرمایش‌ها و دستورهای بزرگان دین در زمینه تفکر، نداشتن تفکر موجب بدفهمی و کج فهمی شده، اسلام و دین و جامعه ما، کوچک و یک بعدی می‌شود.

انسانی که به مدیریت تفکر خود می‌پردازد قدرت روحی پیدا می‌کند برای قدم گذاشتن در مسیر عاشقی او نقشه راه را می‌یابد و به سمت نور قدم بر می‌دارد در این مسیر آگاه می‌شود که چه توانایی‌هایی دارد و از آنها در راه رسیدن به معشوقش بهره می‌برد در واقع می‌توان گفت انسانی می‌تواند به حب الهی دست پیدا کند که به مدیریت تفکر خود بپردازد.

فهرست منابع:

*قرآن کریم

*نهج البلاغه

کتاب‌های فارسی:

- ۱-اسلامیان، حمید رضا، پایان جاهلیت، تهران، انجمن‌های اسلامی دانش آموزان، چاپ دوم، ۱۳۹۱ ش
- ۲-آزمندیان، علی رضا، تکنولوژی فکر، تهران، مؤلف، چاپ هفدهم، ۱۳۸۵ ش.
- ۳-حسینی، محمدباقر، هنر مدیریت ذهن، اصفهان، کانون پژوهش چاپ اول، ۱۳۹۸ ش.
- ۴-دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، تهران، موسسه انتشارات دانشگاه تهران، چاپ اول، ۱۳۷۷ ش.
- ۵-مطهری، مرتضی، مجموعه آثار، تهران، صدرا، چاپ هفتم، ۱۳۸۴ ش.
- ۶-_____، آشنایی با علوم اسلامی، تهران، صدرا، چاپ پانزدهم، ۱۳۷۴ ش.
- ۷-_____، تعلیم و تربیت، تهران، صدرا، چاپ اول، بی تا.
- ۸-موسوی، روح الله، شرح چهل حدیث، قم، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (رحمه الله علیه) چاپ بیست و چهارم، ۱۳۸۰ ش.
- ۹-_____، تهذیب نفس و سیرسلوک، تهران، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (رحمه الله علیه)، ۱۳۹۱ ش.
- ۱۰-طاهرزاده، اصغر، ادب خیال، عقل و قلب، اصفهان، حب المیزان، چاپ دوم، ۱۳۸۹ ش
- ۱۱-قرائتی، محسن، تفسیر نور، تهران، مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، چاپ چهارم، ۱۳۷۴ ش.
- ۱۲-کارگر، رحیم، حضور قلب در نماز، قم، نشر معارف، چاپ اول، ۱۳۹۰ ش.

کتاب‌های عربی:

- ۱-ابن شعبه حرانی، حسن، تحف العقول، مترجم بهراد جعفری، تهران، دارالکتب السلامیه، چاپ اول، ۱۳۸۱ ش.

- ۲- آقا جمال خوانساری، محمد بن حسین، شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحکم و درر الکلم، تهران، دارالکتب الاسلامیه، چاپ چهارم، ۱۳۶۶ ش.
- ۳- تمیمی آمدی، عبد الواحد بن محمد، تصنیف غرر الحکم و درر الکلم، تهران، دارالکتب الاسلامیه، چاپ اول، ۱۳۶۶ ش.
- ۴- حرعاملی، محمد، وسائل الشیعہ، موسسه آل البيت (علیهم السلام)، قم، دار الحديث، چاپ اول، ۱۴۰۹ ق.
- ۵- حکیمی، محمد رضا، الحیات، ترجمه احمد آرام، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی ایران، چاپ اول، ۱۳۸۰ ش.
- ۶- سلیمانی آشتیانی، مهدی، مجموعه رسائل در شرح احادیثی از کافی، قم، دارالحديث، ۱۳۸۷ ش.
- ۷- کراجکی، محمد بن علی، کنز الفوائد، قم، دارالذخائر، چاپ اول، ۱۴۱۰ ق.
- ۸- لیشی واسطی، علی، عیون الحکم والمواعظ، قم، دارالحديث، چاپ اول، ۱۳۷۶ ش.
- ۹- مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، بیروت، در الاحیاء التراث العربی، چاپ دوم، ۱۴۰۳ ق.
- ۱۰- مجلسی، محمد تقی بن مقصود علی، لوامع صاحبقرانی مشهور به شرح فقیه، قم، دارالحديث، چاپ دوم، ۱۴۱۴ ق.
- ۱۱- المنسوب به الامام صادق (علیه السلام)، مصباح الشریعہ، مترجم حسن مصطفوی، تهران، انجمن اسلامی حکمت و فلسفه ایران، چاپ اول، ۱۳۶۰ ش.
- ۱۲- هاشمی خویی، میرزا حبیب الله، منهاج البراعه فی شرح نهج البلاغه، مترجم حسن زاده آملی، تهران، مکتبه الاسلامیه، چاپ چهارم، ۱۴۰۰ ق.

کتاب‌های انگلیسی:

- ۱- جمیز آلن، انسان که انسان می‌اندیشد، مترجم امیرحسن مکی، تهران، آریا گهر، چاپ سوم، ۱۳۹۸ ش.
- ۲- هنری توماس هملین، قدرت تفکر، مترجم سیامک وطنی، تهران، انتشارات فناوری نوین، چاپ اول، بی تا.

مقاله:

شریعتی، فهیمه، "ذهن و تاثیرات بی واسطه آن از نظر ملا صدرا" فصلنامه علمی پژوهشی - علمی حکمت صدرایی، ۱۳۹۲، شماره ۱.

سایت:

۱. PANAHIAN.IR

۲. <https://www.porseman.com>

۳. <https://abbasalipoor.com>

۴. mehrnews.com

۵. <https://www.parvaresheafkar.com>